

УДК 351.851:378.1:355.223.2

В. Садковий

ДЕРЖАВНІ МЕХАНІЗМИ СИСТЕМИ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРСЬКИХ КАДРІВ

Проаналізовано основні аспекти підготовки офіцерських кадрів системи цивільного захисту України. Надано характеристику особливостям догримання якості в організації навчального процесу у вищих навчальних закладах Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Ключові слова: механізми управління, якість вищої освіти, цивільний захист.

Реформування вищої професійної освіти можливе лише в рамках системи управління якістю, складовою якої є підготовка майбутніх фахівців. На сучасному етапі розвитку державності України вирішення питання якісного кадрового забезпечення суспільно-політичних та соціально-економічних сфер життєдіяльності України стало одним із пріоритетних завдань. Вироблення та реалізація сучасної кадрової політики України в усіх сферах суспільної діяльності потребує ефективної кадрової системи, що включає сукупність кадрових інститутів та організаційних структур, які здійснюють цілісне управління кадровими процесами з метою досягнення визначених пріоритетів розвитку суспільства. Дослідження проблеми, управління якістю підготовки офіцерських кадрів безпосередньо пов'язано із проведенням аналізу самої системи підготовки офіцерських кадрів.

Грунтовні дослідження різних аспектів державного управління професійною вищою освітою в Україні викладено у працях: В. Доманського [1], В. Журавського [2], П. Сікорського [3], Г. Дмитренко [4] та інших науковців. У дослідженнях вищеназваних учених містяться як системні, так і локальні підходи щодо розроблення теоретичної бази чи практичних результатів упровадження механізмів державного управління вищою професійною освітою.

Мега статті є аналіз державних механізмів системи якості вищої освіти України в підготовці майбутніх офіцерських кадрів.

Основою будь-якого суспільного прогресу в світі є освіта. Цей висновок узгоджується із загальносвітовими та європейськими тенденціями розвитку сучасного суспільства, в якому освіта стає однією із пріоритетних галузей економіки. Відповідно до зростаючих потреб розвитку суспільства, особливо в забезпеченні національної безпеки та сталого економічного розвитку, країни стали більше приділяти уваги ефективності й якості підготовки професійних кадрів в системі вищої освіти.

Проблема надання якісної освіти об'єднує увесь освітянський простір держави. Завдяки цьому їй стають притаманні стратегічні ознаки та характеристики:

- відповідальність за рівень національного інтелекту;
- відповідність вищої освіти європейським і світовим тенденціям економічного та соціального розвитку;
- випереджальний розвиток порівняно з динамікою розвитку суспільства;
- велика фондозабезпеченість;
- системність, неперервність, проблемність і сумісність на світовому, державному та регіональному рівнях.

Система підготовки офіцерських кадрів в її цілісному прояві складається із сукупності підсистем, об'єднаних єдиним задумом, концепцією функціонування для ефективного виконання державного замовлення на підготовку кадрів для силових відомств. Її структурними ланками як самостійними підсистемами є вищі військово-навчальні заклади (ВНЗ силових відомств), органи управління і забезпечення. Для досягнення бажаної продуктивності управління якістю підготовки офіцерських кадрів потрібне створення концептуальних і технологічних основ ефективного управління усіма процесами в системі підготовки офіцерських кадрів.

Результати теоретичного і емпіричного дослідження системи підготовки офіцерських кадрів показують, що вона потребує заходів по її вдосконаленню, обумовлених такими чинниками:

- по-перше, реалізацією у вітчизняній системі освіти положень Болонського процесу і формуванням багаторівневого освітнього простору країни, що вимагає інтеграції системи підготовки офіцерських кадрів, в багаторівневу освітню структуру України;

- по-друге, реформуванням самої системи підготовки офіцерських кадрів, пов'язаним із оптимізацією мережі, місткості і організаційно-штатної структури навчальних закладів, а також структурізацією переліку спеціальностей і спеціалізацій офіцерських кадрів, що готуються в них;

- по-третє, наявністю протиріч і недоліків безпосередньо в системі підготовки офіцерських кадрів, яка через це не здатна задовольнити потреби силових відомств в офіцерських кадрах за чисельністю, профілем і спеціальностями підготовки;

- по-четверте, прямою залежністю якості підготовки офіцерських кадрів від ефективності управління усіма ланками цієї підготовки [5].

Названі чинники вимагають проведення комплексу взаємозв'язаних заходів, спрямованих на вдосконалення організаційних, змістовних і технологічних основ підготовки офіцерських кадрів. Таким чином, вимагається розкрити основні напрями розвитку системи підготовки офіцерських кадрів у контексті рішення завдань забезпечення якості підготовки офіцерів для Державної служби надзвичайних ситуацій України.

Відповідно до загальної теорії систем, якісний розвиток будь-якої системи, незалежно від її сутності і призначення, може бути досягнутий на основі структурного і функціонального складу. Результатом цих змін є збереження системою старих (необхідних) і придбання нових (потрібних) властивостей [6]. Як свідчить аналіз протиріч і недоліків існуючої системи підготовки офіцерських кадрів, в цілях її розвитку необхідно здійснити як структурні, так і функціональні перетворення. Водночас повнота і глибина планованих перетворень залежать від наявності відповідних умов, передусім, соціально-політичних, економічних, організаційно-управлінських, психолого-педагогічних та інших. Внаслідок цього, ефективне рішення проблеми державного управління якістю підготовки офіцерських кадрів представляється як гармонійне застосування трьох стратегій: мінімальної, максимальної і проміжної (збалансованої).

Суть державного управління при мінімальній стратегії розвитку системи підготовки офіцерських кадрів полягає в збереженні і вдосконаленні існуючих її елементів і взаємозв'язків між ними. За цього, стан системи підготовки військових кадрів залежить від ефективності управління якістю підготовки цих кадрів. Відповідно, провідним напрямом вдосконалення системи підготовки офіцерських кадрів є підвищення її

упрвління. Реалізацію цього напрямку доцільно здійснювати виходячи з наукового визначення категорії “управління”, яким називають функцію організованих систем, що забезпечує збереження їх певної структури, підтримку режиму діяльності, реалізацію програми і мети діяльності [7]. Якісне рішення цих завдань можливе на основі формування Державного кадрового замовлення на підготовку офіцерських кадрів для силових відомств. Держзамовлення дозволяє перейти від директивного управління до взаємовигідної договірної системи підготовки офіцерів, що сприяє підвищенню відповідальності виконавців і замовників за якість підготовки випускників.

З урахуванням викладеного, управлінням якістю підготовки офіцерських кадрів потрібно називати діяльність органів управління й інших суб’єктів освітнього процесу ВНЗ силових відомств із забезпечення якісної реалізації державного кадрового замовлення на підготовку офіцерських кадрів у навчальних закладах, як загалом комплекс заходів із забезпечення підготовки офіцерських кадрів на рівні сучасних вимог, виконанню кадрового замовлення із підготовки офіцерів (співробітників), відповідно до кваліфікаційних вимог і державних освітніх стандартів. Вдосконалення управлінського компонента системи підготовки офіцерських кадрів дозволить здолати серйозні недоліки, наявні в підготовці кадрів цивільного захисту України. Загальна система вищої освіти України, до якої належать також і навчальні заклади з підготовки офіцерських кадрів, удосконалюється під впливом історичних, політичних, соціально-економічних, географічних, демографічних, міжнародних чинників, функціонування якої на загальнодержавному та регіональному рівнях регламентується законами України “Про освіту”, “Про вищу освіту” та іншими нормативно-правовими актами й спрямовується на підвищення інтелектуального потенціалу держави та забезпечення права доступу громадян до здобуття якісної вищої освіти в контексті інтеграції в європейський та світовий освітній простір [8]. Але архітектура вищої освіти досить ускладнена і за умов динамічних змін зовнішнього й внутрішнього середовища потребує радикальних рекомендаційних і модифікаційних інновацій, спрямованих на здобуття або утримання вищими навчальними закладами позицій лідера, досягнення конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг, ефективності управління, задоволення потреб споживачів освітніх послуг. Основою тут виступають вищі навчальні заклади різних рівнів акредитації та типів, які розподіляються на загальнодержавному і регіональному рівнях за формами власності. Створення навчальних і наукових закладів у сфері цивільного захисту дало змогу на якісно новому, адаптованому до потреб розвитку сучасної системи цивільного захисту, рівні здійснити:

– підвищення кваліфікації керівного складу цивільної оборони та її органів управління, офіцерів військ цивільної оборони та керівного складу професійних аварійно-рятувальних служб і посадових осіб державної служби України з питань цивільного захисту у складі органів виконавчої влади;

– підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців для спеціально уповноважених органів управління у справах цивільного захисту, які входять до складу органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій;

– підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності;

– вивчення і узагальнення пропозицій вищих закладів освіти та їх науково-дослідних установ, зокрема тих, які працюють у галузі безпеки та оборони формування відповідних науково-методичних рекомендацій та програм;

– обмін науковою, педагогічною та методичною інформацією з питань цивільного захисту в рамках міжнародної співпраці;

– визначення перспективних напрямів розвитку та розроблення державних стандартів освіти для підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів, офіцерів військ та органів державного управління цивільної оборони, основного особового складу (рятувальників) аварійно-рятувальних служб;

– науково-методичне керівництво та контроль за дотриманням державних стандартів післядипломної освіти керівних та управлінських кадрів і посадових осіб структур із питань цивільного захисту у складі державних органів виконавчої влади;

– розроблення методології підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях та координацію діяльності освітньої функціональної підсистеми “Навчання з питань безпеки життєдіяльності”;

– науково-методичне керівництво мережею територіальних курсів цивільної оборони [9].

З появою в системі колишнього МНС, а нинішньої Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), Національного університету цивільного захисту України, Інституту державного управління у сфері цивільного захисту, Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, навчальних центрів територіальних органів управління та курсів цивільної оборони тощо, з’явилася реальна можливість розпочати поступову перепідготовку фахівців із цивільного захисту з видачею їм диплома державного зразка про відповідну освіту та організацію сучасної системи підвищення їх кваліфікації. Таким чином, уже прийом на штатні посади держслужбовців із питань надзвичайних ситуацій визначають не періодом, упродовж якого вони мали причетність до завдань, покладених на ДСНС України, а наявністю в них відповідного рівня і напрямку освіти. Окрім вирішення завдання фахового удосконалення державних службовців, які займають посади відповідних категорій, а також осіб, зарахованих до кадрового резерву, система перепідготовки і підвищення кваліфікації сприяла запровадженню фахової оцінки рівня кваліфікації, атестації державних службовців, яка має здійснюватись після їх навчання.

Наступним кроком у правовому врегулюванні перепідготовки і підвищення кваліфікації у сфері цивільного захисту стало відкриття освітньої спеціальності для підготовки штатних працівників цивільного захисту для підприємств, установ і організацій. Як свідчить практика діяльності щодо удосконалення системи підготовки кадрів рятувальників, всі завдання, на яких потрібно було зосередити увагу Державної служби з надзвичайних ситуацій України на початку ХХІ ст., практично були виконані. Можна сказати, що в Україні склалася єдина система підготовки керівного складу цивільного захисту, інших управлінських кадрів і фахівців та навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях. Навчальний процес у ВНЗ ДСНС України має низку організаційних та методичних особливостей завдяки військовій та професійній направленості навчання. Загальносуспільні та загально-інженерні дисципліни своїм змістом забезпечують глибоке та міцне засвоєння тактичних, військово-спеціальних, спеціально-технічних та інших профільюючих дисциплін.

Як бачимо, принципи сучасної освіти створили систему, цілісну єдність, що визначається в їх тісному взаємозв’язку, взаємозалежності та різноманітності їх багатоманітних взаємин. Тому викладачам необхідно орієнтуватися у своїй діяльності

не на окремі принципи навчання, а на їх систему, яка забезпечує оптимізацію як процесуального, так і змістовного боку процесу навчання рятівників. Творче їх використання, враховуючи конкретні умови навчально-пізнавальної діяльності об'єктів навчання, забезпечує ефективність всього процесу підготовки кадрів для ДСНС України. Характерною рисою останнього стала інформатизація професійної освіти, яка включала процес удосконалення засобів збирання, зберігання, розповсюдження, пошуку та обробки інформації, а також процес підвищення інтелектуального потенціалу всіх суб'єктів навчально-виховного процесу в системі військової освіти, тобто розвиток здібностей щодо сприйняття і створення інформації.

За цього, результати наукового пошуку засвідчили, що об'єкт інформатизації визначається такими показниками:

- багатомірністю, що зумовлена великою кількістю установ та підрозділів, які належать до складу системи і мають значну територіальну розповсюдженість;
- багатоцільовим типом функціонування, що зумовлений наявністю низки паралельних процесів діяльності, таких як підготовка фахівців різних ОКР і великою кількістю напрямів підготовки, спеціальностей та спеціалізацій;
- неперервністю, цілісністю, гнучкістю, що зумовлені необхідністю реалізації багатоступеневого навчання фахівців рятувальних служб та забезпечення їхньої продуктивної діяльності на всіх посадах.

Через це процес підготовки офіцерських кадрів колишнього МНС, а зараз ДСНС України має низку особливостей, а саме:

- високий ступінь складності загальної системи навчання, пов'язаний з необхідністю оперативної зміни навчальних програм за всіма напрямками навчання, відповідно до державних програм;
- моделювання та аналіз складних військово-спеціальних завдань та процесів на тактичному, оперативно-тактичному і стратегічному рівнях;
- істотне переважання інформаційних процесів над матеріальними;
- порівняно висока тривалість циклів підготовки фахівців різних ОКР та ланок управління;
- необхідність засвоєння нових фундаментальних та прикладних знань, на основі яких створюються новітні оборонні технології.

Висновки

Таким чином, управління та вдосконалення підготовки кадрів у системі вищої освіти повинно здійснюватися на засадах інноваційних стратегій відповідно до принципів сталого розвитку, створення сучасних систем освітніх проєктів та їх моніторингу; розвитку моделі державно-громадського управління у сфері освіти, в якій особистість, суспільство та держава стають рівноправними суб'єктами і партнерами. Досвід діяльності навчальних закладів ДСНС України свідчить, що головними напрямками роботи в них поступово стають:

- технологічне забезпечення навчального процесу;
- підготовка фахівців для підрозділів ДСНС на базі технічних засобів лабораторій, сучасних методик реєстрації і прогнозування надзвичайних ситуацій із використанням технічних даних, GPS-технологій, математичних моделей розвитку надзвичайної ситуації;
- використання в навчальному процесі сучасних методик обробки зображень, геоінформаційних технологій, сучасної комп'ютерної техніки і програмного забезпечення.

Отже, можемо зазначити, що специфіка організації навчально-виховного процесу в закладах освіти ДСНС України будується на забезпеченні неперервної багатоступеневої підготовки фахівців, що вимагають формування новітніх концепцій і програм реалізації якості підготовки майбутніх кадрів сфери цивільного захисту.

Література

1. Доманський В. Організаційні і правові питання державного управління у сфері пожежної безпеки України [Текст] : дис... к. ю. н. / В. Доманський. — К. : НАДУ, 2004. — 211 с.
2. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні [Текст] / В. С. Журавський. — К. : Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. — 416 с.
3. Сікорський П. Якість вищої освіти – основна вимога Болонського процесу / П. Сікорський // Освіта [Текст]. — 2004. — № 19. — С. 3.
4. Дмитренко Г. А. Стратегічний менеджмент у системі освіти [Текст] : навч. посіб. / Г. А. Дмитренко. — К. : МАУП, 1999. — С. 8.
5. Державні стандарти професійної освіти: Теорія і методика [Текст]. — Хмельницький : ТУП, 2002. — 367 с.
6. Там само. — 367 с.
7. Вища школа України: поступ у майбутнє [Текст] : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (25–26 квітня) / Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. — Черкаси : [б. в.], 2007. — 120 с.
8. Сікорський П. Якість вищої освіти... — С. 3.
9. Доманський В. Організаційні і правові питання державного управління у сфері пожежної безпеки України... — 211 с.

V. Sadkovi

STATE MECHANISMS OF THE SYSTEM OF HIGHER EDUCATION QUALITY IN TRAINING FUTURE OFFICER CORPS

The main aspects of the officer corps training of civil protection system in Ukraine are analyzed. The characteristic of the quality control during the educational process in higher educational institutions of the State Service of Ukraine for Emergency Situations are given.

Key words: mechanisms of administration, quality of higher education, civil protection.